

4. Трубачева С. Е. Дидактичні особливості компетентнісно орієнтованого підручника для основної школи. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/705871/1/TSE_PSP-16.pdf
5. Шамелашвілі Р. М. Підручник для загальноосвітньої школи як феномен навчально-методичного комплексу та деякі питання його експериментального оцінювання / Р. М. Шамелашвілі // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / редкол. — К.: Педагогічна думка, 2008. — Вип. 8. — С. 8–20.
6. http://pidruchniki.com/1061120736592/pedagogika/vimogi_pidruchnikiv

Гораш К. В.,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОГНОСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Активізацію процесів реформування освіти України зумовлено різними чинниками, серед яких значимим є інтеграція української науки й освіти в міжнародний освітній простір, що викликає потребу забезпечення відповідності української освітньої системи міжнародним стандартам, які мають бути адекватними потребам української держави й суспільства, та формування людського (інтелектуального) капіталу для розвитку науки, економіки та громадянського суспільства країни.

Оновлення змісту та структури української освіти, зокрема її складника — повної загальної середньої освіти, передбачає зміни, які мають бути зосереджені на підвищенні якості освітніх процесів і науково-методичного забезпечення, що потребує перегляду вітчизняних освітніх стандартів, розроблення новітніх навчальних програм і створення шкільних підручників нового покоління.

Інноваційність процесу створення сучасного підручника означається науковими пошуками стратегічних напрямів розвитку вітчизняного підручникотворення та нових підходів до забезпечення якості й ефективності шкільної книги (її змістового наповнення, формату, функціоналу, засобів

і методів для сприйняття інформації учнями, розуміння й запам'ятовування ними навчального матеріалу).

Оскільки запровадження в освітню практику «модних», спонтанно запозичених із закордонних освітніх систем новацій часто має не ефективні або навіть негативні наслідки, що не сприяють забезпеченню якості освітніх процесів у системі вітчизняної освіти, то важливо, щоб інноваційні зміни в українському підручникотворенні (як і в цілому — зміни в освітній системі України) були адекватними, а їх наслідки (ефективність і соціально-економічна результативність) науково прогнозовані. Наукове прогнозування націлене на одержання нового знання про об'єкт прогнозування в майбутньому (в нашому дослідженні об'єктом прогнозування є процес українського підручникотворення), що передбачає розроблення достовірних прогнозів та формування нового знання про предмет прогнозування (сучасний шкільний підручник) [3].

Проблемам створення якісного шкільного підручника присвячено чимало досліджень у педагогічній і психологічній теорії та практиці [1;2;4], проте процес вітчизняного підручникотворення є досить складним і суперечливим та потребує пошуку нових наукових підходів і розроблення стратегічних напрямів його розвитку.

На основі аналізу наукових праць, у яких розглядаються проблеми підручникотворення, нами визначено традиційні та новітні наукові підходи до створення українського шкільного підручника.

Традиційними можна вважати такі наукові підходи до підручникотворення, як: **цільовий**, застосування якого є основним для визначення змісту та структури підручника як інформаційної системи, що забезпечує досягнення прогнозованих результатів освітнього процесу; **системний**, який є підґрунтям для моделювання структури навчальної книги (шкільний підручник розглядається як система) та логічної побудови її змісту; **діяльнісний**, що забезпечує через підручник здійснення діяльнісного характеру освіти та спрямованість її змісту на формування навчальних умінь, навичок і способів виконання різних видів діяльності (навчальної, навчально-дослідницької, пізнавальної, інформаційно-комунікативної, творчої та рефлексивної); **проблемний**, що передбачає розв'язання певної проблеми в процесі роботи учнів з підручником: навчальні тексти й завдання мають забезпечити роз'яснення понять, термінів, подій, явищ, процесів тощо, а не просто описувати їх; розв'язання проблемних завдань

має спонукати учнів до критичного аналізу та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами, суб'єктами та подіями, що викладені у навчальному тексті) [1; 2].

Новітніми науковими підходами до підручникотворення є: **компетентнісний**, який дає змогу реалізувати компетентнісний підхід в освіті, розвиває здатність учнів застосовувати знання у вирішенні конкретних навчальних задач і життєвих проблем, формує в них предметні, комунікативні та інформаційні навички співпраці, ефективного спілкування, активної участі в суспільному житті; **синергетичний**, що забезпечує виконання учнями нестандартних завдань та вибір ними в суперечливих умовах одного вірного з багатьох варіантів способу для розв'язання навчальних задач шляхом пошуку, аналізу, встановлення зв'язків між структурними компонентами системи навчальних знань з різних навчальних предметів; дає змогу учневі виявити творчі здібності (цей підхід є важливим в суперечливих умовах сучасної реальності: сталості й змінності, прогнозованості й непередбачуваності, організованості й хаотичності тощо); **технологічний підхід** впливає на характер змін шкільного підручника, в результаті яких сучасні комплекси навчального забезпечення передбачають поєднання традиційного формату шкільного підручника та сучасних інформаційних електронних ресурсів [1;4].

Перспективними для української освіти, на нашу думку, є наукове розроблення прогнозів розвитку вітчизняного підручникотворення з урахуванням таких стратегічних напрямів, як:

- вивчення й застосування міжнародного досвіду в створенні та оцінюванні українських підручників (зокрема формування змісту, визначення структури й формату оформлення підручників, застосування міжнародних електронних навчальних ресурсів і методик, технологій та критеріїв оцінювання шкільної книги);
- розроблення ефективної системи оцінювання якості українських підручників на основі результатів досліджень вітчизняного досвіду та міжнародних і національних критеріїв оцінювання навчальної книги (зокрема врахування таких, як: інноваційність, диференціація змістовного наповнення, що особливо важливо в умовах активного запровадження інклюзії), пробільність, спеціалізація тощо;
- розвиток співпраці із зарубіжними вченими та вчителями в розробленні шкільних інтегрованих підручників для закладів середньої

освіти (шкіл національних меншин в Україні та зарубіжних шкіл, в яких офіційно вивчається українська мова, освітніх закладів української діаспори тощо);

- презентація продукції вітчизняного підручникотворення на міжнародних освітніх заходах (книжкових ярмарках, виставках, конференціях з проблем створення якісних підручників) та участь українських видавництв у конкурсах на кращий європейський підручник (Best European Schoolbook Award), кращі європейські навчальні матеріали (Best European Learning Materials) тощо [1; 5];

- входження українських видавництв шкільної книги до міжнародних об'єднань, освітніх медіа та асоціацій (наприклад, Асоціації європейських освітніх видавництв, Міжнародної асоціації досліджень у галузі шкільних підручників тощо).

Отже, сучасний шкільний підручник дослідниками характеризується не тільки як книга, у якій «системно викладена інформація з певної галузі знань», а як інструмент (навігатор), що дає змогу учням швидко та вільно орієнтуватись в освітньому процесі, розв'язувати навчальні завдання та самостійно формулювати задачу й розробляти шляхи її вирішення. Стратегічним завданням підручника нового покоління є навчити учнів вчитись: цікавитись і шукати, мислити й розуміти, досліджувати та застосовувати здобуті знання й досвід у житті [1, с. 88].

Аналізуючи наукові підходи до створення шкільних підручників в Україні та перспективні напрями розвитку українського підручникотворення необхідно зазначити, що вимоги до навчальної літератури висуваються відповідно до змін, які відбуваються в національній освіті під впливом різних зовнішніх і внутрішніх чинників: державних стандартів і запитів суспільства, становлення громадянського суспільства та демократизації освітніх процесів; глобалізаційних та інтеграційних процесів, що сприяють забезпеченню відкритості українського освітнього простору й розвитку науки й освіти України.

Список літератури

1. Варава В. Ю., Гораш К. В. Застосування європейських критеріїв оцінювання якості у створенні українських підручників [Текст] / В. Ю. Варава, К. В. Гораш Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. — О. М. Топузов], — К.: педагогічна думка, 2014. — Вип. 14. — С. 86–96.

2. Гірняк А. Н. Система традиційного підручникотворення та її психолого-дидактичний аналіз / А. Н. Гірняк / За ред. А. В. Фурмана. — Т.: Ін-т ЕСО, 2004. — 65 с.
3. Гораш К. В. Комплексний підхід до прогнозування розвитку загальної середньої освіти / Гораш Катерина Вікторівна // Український педагогічний журнал. — 2017. — № 4. — С. 94–99.
4. Жерар Ф. М., Роеж'єр К. Як розробляти та оцінювати шкільні підручники / Ф. М. Жерар, К. Роеж'єр. — Видавництво «К.І.С.», Аналітично-дослідницький центр «АНОД», м. Київ, 2001 р. — 352 с.
5. Премія BESA «Кращий європейський підручник»: критерії оцінювання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.schoolbookawards.org/evaluation-criteria.html>.

Данілавічюте Е. А.,
кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник, завідувач відділу логопедії
Інституту спеціальної педагогіки НАПН України

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА СТРАТЕГІЯ СТВОРЕННЯ ПІДРУЧНИКА ДЛЯ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Вивчення психологічних і лінгвістичних аспектів мовленнєвої діяльності людини, соціальних і психологічних аспектів використання мови в процесах мовленнєвої комунікації, а також індивідуальної мовленнєвої діяльності відбувається у контексті психолінгвістики. Упродовж останніх десятиріч у практиці вітчизняних логопедичних розвідок саме психолінгвістичний підхід набув особливої популярності. На основі експериментальних досліджень отримано дані про те, що практично неможливо принципово виокремити мовну систему з когнітивної сфери, адже на становлення всіх її шарів впливають когнітивні фактори. Саме тому психолінгвістичний підхід, з позицій якого відбувається науковий пошук відповідей на питання про структуру дефекту в контексті тяжкої мовленнєвої патології, обрано як провідний під час інтерпретації зазначених порушень у вітчизняній логопедії. Перспективність такого вектору підтверджується створенням ефективних методик діагностики та диференційованого навчання, що базуються на розумінні цілісного механізму порушення, який